

Posudek disertační práce Mgr. Zdeňka Brdka

Uprostřed noci: Kamil Bednář a skupina kolem něho v 2. polovině 30. a na začátku 40. let 20. století.

Disertační práce mgr. Zdeňka Brdka se zaměřuje na problém vymezení místa Kamila Bednáře v kontextu dobových literárních, kulturních a politických proměn na sklonu 30. let a počátku 40. let. Hned z počátku je třeba říci, že zřetelně vymezená perspektiva a jasně konkretizovaný prostor tázání, které autor ve své práci prezentuje, stály mimo jiné u základu zcela uspokojivého výsledku, do něhož předkládaná práce vyústila.

Nyní bych se v krátkosti pokusil vystihnout několik hledisek, která mě k onomu konstatování vedou:

- 1) **Koncepční a kompoziční přehlednost práce.** Disertační práce mgr. Brdka se vyznačuje zřetelně formulovaným východiskem svého badatelského úkolu a přehledně uchopeným způsobem kompozice jeho průběžného výkladu. Každá z kapitol, věnovaných například určujícímu vlivu osobností Václava Černého na Bednáře a jeho souputníky, vlastní básnické tvorbě Kamila Bednáře, sledování strategií v kontextu formující se skupiny a zachycení diferencí v okamžiku ochabnutí skupinových ambicí (analýza poetiky Ortenovy a Bednářovy poezie počátku 40. let), je rozvržena do několika výkladových rovin, vrstvených směrem od obecnějšího dobového uměleckého a ideového horizontu ke konkrétním analytickým pasážím: za každou z kapitol následují dílčí shrnutí, která přehledně strukturují postupné kroky celkového poznávacího procesu práce. Nutno podotknout, že výkladový styl práce nekolísá a při zachování odborného fundamentu je čtivý, s ambicí jazykového ozvláštnění využívajícího prvky eseje, ovšem při vědomí pojmové kvality odborného textu.
- 2) **Metoda nikoli jako ochranný obal, ale jako živá výzva k uzpůsobení analýzy.** Letitým problémem kolegy Brdka – alespoň jak jsem mohl jeho odborný vývoj sledovat například při výjezdních doktorandských setkáních – bylo poměrně těkavé hledání adekvátního metodologického rámce, který by vymezil konkrétní kroky k poznání uměleckého díla. Metodologický úhel pohledu však mnohdy zastíral poměrně exaltovaný a odborně nevyzrálý vztah k primárnímu textu, nebo naopak absolutizace

metodologického východiska, činící vlastní umělecký text vlastně zbytečným. Metodika, nastíněná v úvodu a v průběhu práce je však v její obecnosti, ale zároveň ve snaze vyjít vstříc výchozím otázkám (iniciovaným přiznanou „zvědavostí“, jež zavedla badatele k tématu) adekvátní. Východisko chápající literární text jako určitý typ „řeči“ je jistě adekvátní, dnes poměrně dosti využívané, samo o sobě je ale natolik široké a všeuchopující, že mnohdy vede k výkladové anarchii. Je proto oceněním hodné, že kolega Brdek si tuto perspektivu zkonkrétnil na základě analýzy rétorických figur, které text jako typ řeči bezesporu velmi podrobně dokumentují a především vytvářejí pojitko mezi jednotlivými analytickými vhledy do díla Bednářova a jeho souputníků, které umožňuje dospět k objektivizujícím výsledkům. Stejně tak i foucaultovská inspirace je něčím, co dnes vytváří takřka neopominutelné východisko mnohých literárněvědných prací. Často se ale stává, že Foucaultovo jméno spíše „zdobí“ tradičně koncipovaný historický výklad, odvíjející se od vývojových, imanentistických, jistě relevantních, ale jaksi Foucaultovi protisměrných hledisek. Osvojení si foucaultovského přístupu autor dokládá zejména v těch pasážích, kde mapuje Bednářovu roli při vymezování sebe sama v rámci skupinových strategií. To, že metoda není autorovi mocným kladivem či pouhou zástěrkou, ale že jejím prostřednictvím dokáže aktualizovat spád práce, je ukázáno například v úvodu 5. kapitoly, kde je řekl bych vhodně využito potenciálu, který nabízí pojem Julie Kristovy abjekt v situaci, do níž se dostává nejen Bednářova, ale také Ortova tvorba na počátku 40. let a pro kterou je mimo jiné charakteristické právě zpochybňování hranice mezi subjektivní a objektivní perspektivou lidské existence.

- 3) **Text jako výzva.** Jakkoli by se mohlo zdát toto mé konstatování banální, nejvíce si na práci mgr. Brdka cením silné „textocentrické“ roviny, o níž se ve svém celku opírá. Umělecký, kritický, programový text a jejich analýzy tak vskutku tvoří páteř této filologicky zaměřené práce, kde si ruku podávají nejen schopnost číst po linii zvoleného metodologického klíče daný text, ale také snaha rozumět dobovým kulturním a historickým souvislostem, z jejichž absolutizované perspektivy pochopitelně text nevyložíme, ale bez jejíhož historického uchopení nám zmizí mnohá

podstatná významová rovina obsažená v textu. Jako vhodným spojovníkem těchto oblastí zde dobře fungují exkurzy nejen ke kritickému dílu Václava Černého, ale také k dílu Jaroslava Červinky, Jindřicha Chaloupeckého či Jana Grossmana.

- 4) **Otázky.** Je dobře, že disertační práce Z. Brdka nekončí v pouhém finálním shrnutí, ale že tematizuje několik otázek. O tom, že nejde o kompoziční prostocvik, ale o pokus domyslet potenciální východiska budoucí práce, svědčí jistá kongeniální vazba k otázkám, o něž se práce dosud opírala ve zjevné i latentní podobě. Proto i můj posudek bude končit otázkami, které ale nesměřují po časové ose, ale vracejí se spíše proti jejímu směřování. Myslím, že užitečné by bylo důsledněji zrekapitulovat poměr „bednářovců“ k domácímu i mezinárodnímu avantgardnímu hnutí meziválečné doby obecně. Úzké spojení podnětů, které tyto umělce vedly pryč od avantgardního hnutí, nelze spojovat výlučně s působením Černého osobnosti či Bednářovou strategií ozvláštnit, vyhranit svůj postoj, jakkoli je nepopíratelné, že tento vztah byl důležitý. Vazba k avantgardě totiž byla podle mého názoru natolik výjimečná, že i silné explicitní odmítání této souvztažnosti nezkalí očividné kontextové spojnice, umožňující nám pochopit místo bednářovců v těsně předválečném i poválečném kontextu (mj. i zde spočívá jeden z důvodů, proč se nejen Blatný posléze vzdaluje Bednářovi ke Skupině 42, jejíž zřetelná a přiznaná návaznost na určité podněty avantgardy je zjevná). Zajímavé z pohledu literárněhistorického je, nakolik si básníci Bednářovy skupiny při vší heterogenitě svých prací udrželi jisté znaky typické pro avantgardní sdružení zejména 20. let – nelze přehlédnout například blízkost ke způsobům a postupům Literární skupiny, a to jak co do koncepční povahy (František Götze a „zbytek“ skupiny, koncepce tribunálního periodika apod.), tak i svým způsobem ideové práce (fascinace socialismem a komunismem, záhy konfrontovaná sílicí existenciální, až spirituální, „humánní“ rovina). Jakkoli je mi jasné, že zvolený způsob čtení poezie (analýza rétorických figur) neumožňoval plné rozvinutí této perspektivy, jako podstatné hledisko vidím pokusit se o analýzu básnického obrazu a jeho proměn, protože i zde lze velice pěkně mapovat vliv avantgardy a jeho transformace, působení silného tlaku překladů, jejichž kvantita i kvalita není ve 30. letech myslitelná bez

avantgardních experimentálních postupů. Nakročení k této perspektivě pozoruji např. v kapitole Proti avantgardě (36 n.), kde je podnětná zmínka o zvláštní shodě Bednářovy a Nezvalovy konceptualizace básnického obrazu, a to navzdory rétorické snaze Bednářově popřít tuto sounáležitost.

Resultát: Disertační práce mgr. Zdeňka Brdka splňuje podle mého názoru kvalitativní i kvantitativní podmínky kladené na práci disertační, představuje osobitý přírůstek do současné odborné diskuse. Práci proto akceptuji a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze 23. 11. 2012

Doc. PhDr. Jan Wiendl, Ph.D.

Posudek na disertační práci mgr. Zdeňka Brdka: *Uprostřed noci: Kamil Bednář a skupina kolem něho v 2. půli 30. a na začátku 40. let 20. století*. (Ústav bohemistiky, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích 2012)

Práce mgr. Zdeňka Brdka je solidním monografickým zpracováním díla Kamila Bednáře, a to zejména jako vůdčí osobnosti mladých básníků v době odstupu od avantgardy a pokusů o novou formulaci smyslu básnictví. Agilní osobnost Bednářova je tu dobře posazena do kontextu rozporuplných dobových snah. Je nahlédnuta jednak jako snaha o pozvednutí smyslu básnictví jiného charakteru, než nabízely proudy avantgardní – ale také jako výraz určitého paradoxu – na jedné straně potřeby angažovaného (národního) básnictví (zvláště v pomnichovském období) a „trpnosti“, kterou tato poezie projevuje ve své subjektivní exponovanosti a lítostivých introspekcích. A také v rozpačitosti až rozporuplnosti ideového či ideologického směřování okruhu mladých básníků soustředěných především kolem osobnosti Václava Černého.

Kamil Bednář představuje v tomto shluku proměn, jak je představuje vytčené období, osobnost, v níž jakoby se soustřeďovaly dobové rozpory a zároveň i v tomto duchu nabízely nové možnosti. I to se ukazuje v práci mgr. Brdka, byť nijak důrazně, jako zvláštní paradox. Například v rámci generačních diskusí (a také mj. v paralele s „generačním kritikem“ Jaroslavem Červinkou) se ukazuje Bednářova snaha po hegemonii, která naráží na potřebu rozdílnosti názorů, jak ji požaduje např. Jiří Orten. Vystupují tu do popředí snahy o celost, rozrušené avantgardou, kterou se však zároveň nedaří plně realizovat: narážejí na dynamismus teprve se utvářejících postojů a názorů, na potřebu bezprostředního nahlédnutí tvořícího subjektu (mgr. Brdek odkazuje na Ortenovu myšlenkovou figuru *prvního okamžiku* i Husserlovu *epoché*). Z tohoto ostrého, detailního sebezkoumání, z této sebereflexe, která má být oporou čisté a nahé nové poezie, se pak ukazují způsoby, jakými mladí básníci bednářovského okruhu navazují na tradici - i šaldovskou kritiku - českého básnictví, ale také v jakých názorových skocích, a tedy vnitřních dramatech se toto sebehledání odehrává.

Domnívám se, že autor zvolil dobře těžiště svých úhlů pohledu: jednak pojednal odpovídajícím způsobem kritickou autoritu Václava Černého, důležitou pro utváření Bednářových názorů, ale také pro polemické pozice, které Černý zastával v pohledu na rozpadající se avantgardu, na nová východiska představovaná Jindřichem Chalupckým a utvářející se skupinou 42. Zároveň byl chápán jako autorita světového rozhledu (zejména s jeho bergsonismem, znalostí díla Unamunova, které mladé básníky tak zaujalo, stejně jako dílo Ortegovo – jména, která ještě oživila španělská revoluce). Za druhé je zdůrazněna anketa v *Noci*, která podstatně odhaluje právě polemický charakter „bednářovského“ okruhu. Ten se ukazuje mnohem transparentněji ve své heterogenitě – i v určitých návaznostech jak na ideologii i estetiku avantgardy (surrealismus, proletářská poezie), tak v určité generační blízkosti tzv. rivalů, okruhu almanachu na rok 1940 a Skupiny 42, Václava Černého a Jindřicha Chalupckého, což se týká zejména existenciálních kořenů, ale i tzv. „bezprogramovosti“ těchto seskupení. Historický kontext je rozšířen o další kolektivní aktivity, které umožňují vidět i tyto rivaly plastičtěji (Chvála slova, Nový realismus)

Mgr. Brdek se v návaznosti na tento historický kontext zabývá také konkrétními tematizacemi, které přesto tvoří základní charakteristiky tohoto básnictví - noci, úzkosti, světla a tmy, jako

odhalování subjektivity, která na počátku čtyřicátých let nachází, jak se ukazuje, jiné způsoby angažování ve světě, dá se říci, jinou tradici, než těžení z monumentů národní historie. Jde o výraz duševního stavu korespondujícího s okolním světem, a tedy o určitý způsob odpovídání, vztahu ke světu, jehož se stává básník médiem, - a svého určení, sebenacházení v intimním rozhovoru s druhým, jak svědčí zejména dílo Jiřího Ortena, ale také Kamila Bednáře.

Dílo Kamila Bednáře je citlivě popsáno se zaujetím pro snahy o novou transparentnost básnického výrazu, použité jazykové prostředky a zejména v jeho charakteristickém rozložení statičnosti a dynamičnosti výrazu i tematické „sošnosti“. Díky práci v archivech, četnosti odkazů na korespondenci i recepci těchto autorů v dobových časopisech daří se mgr. Brdkovi ukázat snahy o novou plasticitu výrazu v této poezii a konkrétně pak i v posunech básnického vyjadřování v jednotlivých Bednářových sbírkách, ať už došla naplnění či nikoli. A na bohatou diskusní platformu (např. důvody odmítání Bednáře Chalupeckým anebo Bedřichem Fučíkem). Teoretickým dovršením těchto bádání je pak kapitola o figuře abjekce (Abjektivní aspekty básnické řeči Jiřího Ortena a Kamila Bednáře) čerpající z díla Julie Kristevy. Použitá pro figury splývání subjektu a objektu, těla a krajiny pěkně dokládá obrat v pohledu a básnickém postoji „bednářovské“ generace. Ukazuje směřování k pojetí tohoto postoje „čistoty“ jako očišťování od „strašného pocitu ošklivosti“ a zhnusení, a to nikoli jen v duchovním smyslu, ale jako prožitek těla, vypsání situace těla ve světě. V jaké pozici je tento pocit k dobovému pojetí slova by možná zasloužilo dalšího rozpracování, při této příležitosti považuji za příliš odvážné jakési předběžné zobecnění typu této poezie ve formulaci na s. 11 o „lyrické poezii založené na metafoře“, (typ, který „ustupuje do pozadí“ ve prospěch prozaizace) jako charakteristickou pro Kamila Bednáře a jemu blízké básníky. Závěr otevírá tento problém právě teorií abjekce mnohem zajímavěji.

Doporučuji disertační práci Mgr. Zdeňka Brdka k obhajobě.

Marie Langerová

Posudek disertační práce Mgr. Zdeňka Brdka Uprostřed noci: Kamil Bednář a skupina kolem něho v 2. půli 30. a na začátku 40. let 20. století

Zdeňk Brdek si za téma své práce zvolil osobnost Kamila Bednáře; zaměřil se na jeho tvorbu – básnickou i teoretickou – z přelomu 30. a 40. let. Respektive se rozhlíží i po blízkém okolí Kamila Bednáře, po tvorbě „bednářovské“ skupinky, několika autorů, kteří s Bednářem spolupracovali či se pohybovali ve stejném prostoru a z nichž vyjímá zejména Jiřího Ortenu.

Metodologicky se autor odkazuje na Foucaultovu koncepci diskursu, na základě níž chápe literární text jako určitý typ řeči; k němu pak přidává odkaz na Paula A. Bové a jeho myšlenku o silovém působení řeči. Metodologické východisko je pojato poměrně stručně; pozitivní ovšem je, že se výrazně odráží v samotné interpretaci uměleckých textů Kamila Bednáře (případně dalších autorů). K němu přibude na s. 102 inspirace myšlenkovým světem Julie Kristevy, konkrétně jejím pojetím objektu (viz dále).

Literárněhistorickým východiskem se v disertační práci stala reflexe vztahu Václava Černého k avantgardě (s. 13-23). Autor si tím připravil pozici pro popsání toho, co chtěl ukázat. Nejsm si jistý, zda je tento vstup nejvhodnější, neboť v mnohém Zdeňka Brdka omezuje, respektive se mi zdá (si) ho vede určitým směrem. Okolnosti, že Černý sledoval Bednářovo dílo soustavně a že se stal „mluvčím“ autorů soustředěných v Jarním almanachu básnickém 1940 (kteří v jeho Kritickém měsíčníku publikovali), stojí jistě za zaznamenání, avšak nestačí podle mě za onen literárněhistorický základ. Stranou interpretovy pozornosti tak zůstala například inspirativní pozice Literární skupiny, tzv. druhé vlny proletářského umění, Surrealismu v diskusi, polemik o krizi kritérií, jež probíhaly od konce 20. let, atd. Považuji zvolené východisko za poměrně úzké, autorovo pojetí avantgardy – ve vztahu k Černého reflexi – rovněž.

Práce je orientována výrazně „bednářocentricky“, jak vyplývá nejen zcela samozřejmě ze samotné volby tématu, ale i z celkového pojetí – srov. formulaci: „Za jádro této generace považuji skupinu kolem Kamila Bednáře, která vykazuje nejsilnější tendenci k seskupování – mladí autoři se pravidelně scházejí a vydávají pro své potřeby vlastní strojopisný časopis Noc.“ (s. 9) Na přelomu 30. a 40. let 20. století se formovalo a existovalo množství literárních (či uměleckých) skupin a sdružení, těžko říci, zda ta kolem Kamila Bednáře a Noci „vykazuje nejsilnější tendenci k seskupování“. Neschází pro toto tvrzení argumentace?

Volbu tématu, tedy reflexe tvorby Kamila Bednáře, velmi oceňuji, je to autor, který stává stranou pozornosti recipientů, jako určitý „dějinný výsměch“ působí jeho snaha stát se generačním mluvčím a teoretikem – a současné jisté „obcházení“ jeho osobnosti literární historií. Zdeněk Brdek pracuje s archivními materiály, seznámil se se strojopisným časopisem Noc, z něhož zdůraznil podstatné rysy a texty, včetně ankety Jak vidím svět. Zde mimochodem sám autor disertace ukazuje, jak uvnitř skupinky existovaly odstředivé tendence a názorový nesoulad (výtky vůči Bednářovi ze strany Jiřího Ortena a dalších osobností) – je zde tedy opravdu možno hovořit o nejsilnější tendenci k seskupování?

Nejvíce mě potěšilo autorovo zaměření na konkrétní umělecké texty a jejich interpretace. Zdeněk Brdek se zabývá, jak již bylo řečeno, především prvním obdobím tvorby Kamila Bednáře, které reflektuje s vědomím literárněhistorických souvislostí i biografických údajů. Vytváří tak poměrně živý a kontextuální obraz Bednářovy básnické a teoretické tvorby. Za podstatné považuji připomenutí kritické pozice Jaroslava Červinky, který vedle podstatně známějšího Jindřicha Chalupeckého za tuto generaci hovořil výrazně individuálním hlasem. Snad mohl být více připomenut Jan M. Grossmann, například jeho stěžejní texty z této doby Integrální realismus (z Řádu) či Válečná generace (v Listech) nebo ve sborníku Aktiv.

Zdeněk Brdek postupuje při recepci Bednářova básnického díla chronologicky, od prvotiny Kámen v dlažbě po sbírku Po všem svatbách světa, s citlivostí pro toto dílo, právě zde se uplatňuje výše zmíněné hledání bednářovské řeči – a to z hlediska konstrukce jeho podoby (tj. definování) i proměny. Uvnitř vymezeného období tak nachází „okolo roku 1939“ (s. 58) v Bednářově řeči proměny, tedy v roce, kdy básník publikuje tři knihy veršů: Milenka modř, Kamenný pláč a Rok. Při této interpretaci vychází Zdeněk Brdek z dobové recepce, o niž se opírá častěji, respektive s ní rád pracuje. Jak však dokládají pasáže autorovy reflexe Bednářových básní (např. na s. 65-68), nemusí se samostatného přístupu bát.

Otázka, která mě napadá v souvislosti s nacházením oněch řečových proměn („okolo roku 1939“), zní, proč je nehledat i dále, mám na mysli čas okolo let 1942 a 1943, tvorbu sbírek Bosé oblohy a Hladiny tůní. A kde je možno skutečně vidět konec těchto tendencí? V roce 1941, kde práce končí? Kapitola Abjektivní aspekty básnické řeči J. Ortena a K. Bednáře tak pro mě vyznívá jako do značné míry obejití tohoto problému, byť v ní autor přináší inspirativní postřehy. (V této souvislosti ale opět vzniká otázka, zda není ze skupinky

tzv. bednářovců příliš zdůrazňován Orten, ke kterému se poněkud automaticky Zdeněk Brdek rád vrací.)

Celkově lze říci, že práce Zdeňka Brdka splňuje podmínky kladené na disertační práci, přináší soustředěný a zaujatý pohled na básnickou tvorbu i myšlenkovou sféru Kamila Bednáře, stejně tak nabízí i množství pozoruhodných detailních postřehů a námětů. Autor sám si uvědomuje, že jeho práce zde nekončí, nýbrž že se otevírají další a další otázky, jimiž se hodlá dále zabývat. Jeho práci doporučuji k obhajobě.

26. 11. 2012

doc. dr. Michal Bauer.Ph. D.